

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

היכל
תשיעי
קובץ
שלשלת האור
שער
שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

שלח

(חלק יח שיחה ה')

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושלש לבריאה

שנת הקהל

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות

שבוע פרשת שלח, (אה"ק) חיד סיון; (בכל העולם) טריכא סיון, ה'תשפ"ג (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2023
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

שלח ה

178

אבל במה נוגע לפירוש הכתוב המשך דבריו: „אבל חכמים נתנו שיעור כו“?

(ב) אפילו אם תמצוי לומר שבהביאו דין זה שלא נאמר שיעור בחלה כוונתו להודיענו שכן הוא רק מדינא דקרא, ואילו רבנן קבעו שיעור לדבר – עדיין אינו מובן: מדוע עליו לפרש מהו השיעור שנתנו חכמים, דבר שלכאורה אינו נוגע כלל לפירוש פשט הכתובים; והרי רש"י אינו ספר הלכות, ולא בא אלא לפרש פשוטו של מקרא?

(ג) אפילו אם נדחוק לפרש שביקש רש"י שתהי' ללומד איזו ידיעה והשגה בשיעור חלה⁵, דיו שיאמר „לבעל הבית א' מכ"ד“, שזהו השיעור השייך (ונוגע) לרוב בני אדם⁶ [וכדמצינו בתרגום יונתן⁷, אף שאינו קרוב לפשוטו של מקרא כרש"י, שהביא רק שיעור א' מכ"ד] – ולמה הוצרך להוסיף גם „לנחתום אחד מארבעים ושמונה“⁸?

א. על הפסוקי „ראשית ערסתכם חלה תרימה תרומה כתרומת גורן כן תרימו אותה“ פירש רש"י „כתרומת גורן“, שלא נאמר בה שיעור, ולא כתרומת מעשר שנאמר בה שיעור אבל חכמים נתנו שיעור לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה ולנחתום אחד מארבעים ושמונה“.

וצריך להבין: (א) דרכו של רש"י להעתיק ענינים ממדרשים ומאמרי חז"ל בהלכה רק במקום שהדבר נוגע לפשוטו של מקרא ומוכרח ע"פ פשוטו של מקרא – בהתאם לכלל שכתב רש"י עצמו² „ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא“ – וא"כ, בשלמא מה שפירש „שלא נאמר בה שיעור ולא כתרומת מעשר שנאמר בה שיעור“, הרי זה מובן, לפי שבזה מבוארת בפשטות כוונת הכתוב בהדגישו „כתרומת גורן“³ דוקא, ולא כסוג תרומה אחר⁴;

(5) ובפרט שאינו שיעור הרגיל במקרא – חומש, או מעשר.
(6) וראה פרש"י תבוא (כח, טו): ולא תאמין בחייד, זה הסומך על הפלטר.
(7) וגם בפרש"י קרח (יח, כט) שהביא רק שיעור דבינונים.
(8) ואף שע"ד הנ"ל כתב רש"י גם בתרומה וראשית הגז, ולא פ' בה שיעור אבל רבותינו נתנו בה שיעור (שופטים יח, ד) – הרי עכצ"ל שגם שם מוכרח הוא בפשט⁵ וכדמוכח גם מזה: (א) שפירשו ב' שופטים ולא ב' קרח (יח, יב) שלפנ"ז כשמדובר ע"ד מתנות כהונה – אבל ראה פרש"י קורח יח, כט. ב) לא פירשו בבכורים (בר"פ תבוא או גם לפנ"ז ב' משפטים כג, יט. תשא לד, כו. קרח יח, יג). ופאה (קדושים יט, ט.

(1) פרשתנו טו, כ.
(2) בראשית ג, ח. וממשיך „ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו“. ועד"ז שם ג, כד. ובכ"מ.
(3) וכבר פירש"י (נשא ה, ט) דתרומה – „מחור (הכהן) אחרי' לבית הגרנות“.
(4) ובפרט שבפשריות לפנ"ז נאמר כמ"פ מעשר לכהן, לה: ויתן לו מעשר מכל (לך יד, כ ובפרש"י. וראה פרש"י תולדות כו, יב). „עשר אעשרנו לך“ (ויצא כח, כב). „וכל מעשר הארץ גו' וכל מעשר בקר וצאן“ (בחוקותי כז, ל. לב). וראה פרש"י נשא ה, יוד: „מי שמעכב מעשרותיו כו“. אלא פרש"י כ' כאן „תרומת מעשר“ כי בהכתוב נאמר „תרומה“.

החילוק בין בעה"ב ולנחתום, כדמצינו בספרי וכו'?

ומזה משמע שלאחר שפירט רש"י את השיעורים, מובן טעם החילוק מאליו.

ב. והביאור בזה בפשטות: מדברי הכתוב „כתרומת גורן כן תרימו אותה“, שמשמעותם כפירוש רש"י „שלא נאמר בה שיעור“, משמע שבמשהו בעלמא סגי.

אבל עפ"י פשט הכתוב אינו מחזור, דעל המשך הכתוב „ראשית ערסותכם חלה תרימו תרומה“ פירש רש"י: „תלקח חלה אחת תרומה לשם ה'", והביא תרגומו „חלה, טורטי"ל בלע"ז“, דהיינו – „עוגה“.

ולפי זה קשה: היתכן לומר שהפרשת חלה היא „כתרומת גורן“ שאין לה שיעור, כנ"ל, בשעה שהכתוב גופא אומר „חלה תרימו תרומה“ – והרי יש שיעור לחלה (עוגה)?*

(9) וראה המחלוקת בירושלמי חלה פ"ב ה"ג. והגירסא והפירוש במפרשים שם ובמפרשי המשניות שם פ"ב מ"ז (רמב"ם. ר"ש. ועוד).

(9*) להעיר שכ"ה גם דעת רש"י להלכה (הפרדס הל' פסח ס"ה קלא, מחו"י. סידור רש"י. ועוד): הרוצה להפריש חלה מעיסה אומר כו' אקב"ו להפריש תרומה דלהפריש חלה לאו ברכה היא ופי' חלה היא עוגה וחררה ואין שם הפרשה כלל וחלה תרימו תרומה כתיב והכי קאמר חלה אחת מן העוגות תרימו לשם תרומה כו' ופושטו כעין חררה מדקרי ליה קרא חלה כו' (ולא כדעת הרמב"ם (הלכות בכורים פ"ה ה"א) והרמב"ן (הל' חלה) או"ז (ח"א ס"י רכה) ועוד, שמברכין להפריש חלה (וראה דרישה יו"ד ס"י שכח סק"ב. ביאור הגר"א שם סק"ב).

כן להעיר אשר י"א דתיבת „חלה“ קאי על „עריסתכם“ דלפניו – האריך בזה בס' הכתב והקבלה כאן.

(ד) יתירה מזו: לכאורה המשך פירוש רש"י הוא בסתירה להתחלת פירושו: בראש דבריו פירש, שבתבות „כתרומת גורן“ אתא הכתוב לאשמועינן שחלה היא „כתרומת גורן“, שלא נאמר בה שיעור ולא כתרומת מעשר שנאמר בה שיעור, והיינו שלא זו בלבד שלא נתן הכתוב שיעור לחלה, אלא שצוה במפורש „כתרומת גורן כן תרימו אותה“, שיש להפריש ללא כל שיעור – ואיך עולים הדברים בקנה אחד (בפשטו של מקרא) עם סיום דברי רש"י „אבל חכמים נתנו שיעור“? ומזה:

(ה) אפילו אם ביקש רש"י (מאיזה טעם שיהי' להוסיף ש„חכמים נתנו שיעור“ וכן לציין את הפרטים שבדבר – ה' ראוי יותר להביא זאת בפירושו על הפסוק הבא „תתנו לה' תרומה“, ושם: „לפי שלא שמענו שיעור לחלה נאמר תתנו שיהא בה כדי נתינה“, וא"כ ה' עולה יפה ההמשך „חכמים נתנו שיעור לבעל הבית כו' ולנחתום כו'“.

[וכדמצינו שבספרי דרשו כן על הפסוק „תתנו לה' תרומה – שיהא בה כדי מתנה לכהן מכאן אתה אומר שיעור חלה של בעה"ב וכו'"].

(ו) לאידך יש להקשות: אחר שכבר פירט רש"י את השיעורים שנתנו חכמים, לבעה"ב א' מכ"ד ולנחתום א' ממ"ח, למה לא פירט גם טעם

אמור כג, כב. וכיו"ב. אף שגם בהם נתנו חכמים שיעור (ראה פאה פ"א מ"ב. חולין קלז, ב. ירושלמי בכורים רפ"ג. אבל ראה (בבכורים) רע"ב בכורים פ"ב מ"ג. תוי"ט מלאכת שלמה שם. ועוד). אבל י"ל דבבכורים לא כתב רש"י זה כיון שפירש (משפטים ותבוא שם) „תאנה שבכרה כו' ומקדישה ואומר הרי זו בכורים“.

לעיסה: „לבעה"ב אחד מכ"ד ולנחתום א' ממ"ח"^{12*}.

ומאחר שהשיעור שנתנו חכמים אינו ענין בפני עצמו, אלא הוא בא ומסתעף משם „חלה" שבכתוב, מובן מפני מה לא הוצרך רש"י לבאר את טעם ב' השיעורים השונים ד„בעה"ב ו„נחתום", לפי שהדבר מובן מעצמו ע"פ פשוטו של מקרא:

דרך בעה"ב – שאינו אומן – לאפות חלות גדולות לפי ערך, וכו' משמשות לצורך מזונו ומזון בני ביתו – ולכן גם שיעור החלה שנותן לכהן גדול יותר – א' מכ"ד; משא"כ הנחתום מכין חלות לכל סוגי הקונים (עניים, עשירים וכו'), וממילא יש ביניהן גם חלות קטנות יותר – וחלקו (פרנסתו) בהן הוא רק הריוח הנותר אחר ניכוי הוצאות הקמח, העצים וכו' – ולכן החלה שנותן לכהן היא בשיעור קטן יותר: א' ממ"ח"¹³.

עפ"ז מובן בפשטות הטעם שהביא רש"י את ב' השיעורים, לבעה"ב ולנחתום, דכשם שכללות הענין

ועל כן מוסיף רש"י בפירושו ומשמיענו, שאף ש„לא נאמר בה שיעור אכל (כיון שנקראה בתורה בשם „חלה – טורטיל"ל, אזי) חכמים נתנו שיעור"¹⁰;

כלומר, דאע"פ ש„חלה (דהכא"י פירושה) – טורטיל"ל" סתם, מכל מקום השם „חלה" מורה על חשיבות מסוימת שצריכה להיות בחלק הנתרם, שלא יהי' פירורין וכיו"ב – ולכן נתנו חכמים שיעור קבוע לחלה גם בכמות.

ג. אלא שבהודעה זו בעלמא, שחכמים נתנו שיעור לדבר, לא די, דכיון של„חלה – טורטיל"ל" אין כל שיעור מצד עצמה (שהרי יש חלות במדות שונות), ה' מקום לפרש בתוכן תקנת חכמים זו, שנתנו שיעור קבוע לגודל ה„חלה" כשלעצמה – כשם שיש שיעור מן התורה ל„חלה" דקרבנות¹²;

ובא רש"י ללמדנו, שכאן אינו כן – אלא חכמים קבעו שיעור ביחס

(10) וי"ל שעד"ז הוא בתרומה וראשית הגז (כנ"ל הערה 8) שהוסיף „אכל רבותינו נתנו בה שיעור", שהוא לפי שנאמר בכתוב לפנ"ז „וזה יהי' משפט הכהנים גו' ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקבה" – דברים חשובים ומסויימים. ועוד ועיקר: הרי כל זה בא בהמשך למש"נ לפנ"ז „לא יהי' לכהנים .. חלק ונחלה גו' אשי ה' ונחלתו יאכלון" (קדשי המקדש וקדשי הגבול תרומות כו' – ית, א ופרש"י שם) וא"כ אין מסתבר לומר שראשית דגנך היינו חטה אחת וכו' ולכן מוסיף „אכל רבותינו נתנו בה שיעור כו'". ולהעיר מפרש"י קרח ית, כט הנ"ל. ואכ"מ.

(11) משא"כ גבי מנחה (ויקרא ב, ד), קרבן תודה (צו ז, יב), לחה"פ (אמור כד, ה) שפרש"י (ויקרא ב, א. צו שם) שיעור ואינן „טורטיל" סתם. – ולכן לא פירש רש"י שם דחלה היינו „טורטיל".

(12) נסמן בהערה הקודמת.

(12*) ואין לומר דכוונת רש"י „אכל חכמים נתנו שיעור כו'" היינו שחכמים נתנו שיעור מפורט לחלה שמדאורייתא ושיעור זה נחשב כדאורייתא (ועי' פ' הרדב"ז ברמב"ם רפ"ה דבכורים, גו"א דלקמן בפנים ס"ד, כי: א) ה"ז היפך „תרומת גורן", ב) לא מצינו במה"ת חילוק דבעה"ב ונחתום או כיו"ב (לכד המפורש קרבן עשיר ודל כו' – ובזה מפורש הטעם שאין ידו מגעת (ויקרא ה, שם יד)).

(13) באם טעם רש"י (בפשוט"ו) דנחתום עיסתו מרובה משא"כ בעה"ב (כדעת חכמים בירושלמי שם) הו"ל לפרש, ובפרט שפי' לפנ"ז שיעור המחויב

בחלה הוא עומר (לגלגלת) כו'. ומשמע שכולם מפרישים משיעור זה. וראה לקמן בפנים.

כדי נתינה", היינו שיש לחלה שיעור מן התורה:

הרא"ם¹⁷ תירץ, דמה שכתב רש"י גבי "תתנו לה" – שיהא בה כדי נתינה" הוא רק אסמכתא בעלמא, אבל מדאורייתא אכן אין שיעור לחלה.

בגור ארי' כתב, ש"כדי נתינה למצוה הוא דקאמר, אבל בודאי שם חלה חל עלי' אפילו נתן לו פחות מכדי שיעור נתינה"¹⁸.

ובנודע ביהודה¹⁹ ביאר בארוכה, שב' ענינים הם בחלה: (א) הפקעת איסור טבל מן העיסה, שע"ז מותרת באכילה; (ב) עיקר המצוה – הנתינה לכהן. והחילוק ביניהם: כדי להפקיע איסור טבל מן העיסה אין כל שיעור מן התורה ואפילו משהו פוטר את העיסה; אבל כדי לקיים מצות נתינה לכהן, צריך מן התורה להיות שיעור – א' מכ"ד (או א' ממ"ח) מעשרון; ומצד שיעור הנתינה חייבו רבנן להפריש מכל עיסה לפי גודלה, בעה"ב א' מכ"ד מעיסתו, ונחתום א' ממ"ח מכל עיסה.

ולכן הנה על הפסוק, "כתרומת גורן כן תרימו אותה", דקאי בהפרשת החלה בלבד (על מנת להתיר העיסה באכילה), פירש רש"י, "שלא נאמר בה שיעור", שמן התורה אין כל שיעור בדבר, אלא

שחכמים נתנו בו שיעור מיוסד על לשון הכתוב, "חלה (טורט"ל) תרימו תרומה" כנ"ל, כך תיבת "חלה" היא גם הסיבה והטעם לחלק בין השיעורים דנחתום ובעה"ב (מצד החילוק בחלותיהם).

וטעם נוסף שהביא רש"י את ב' השיעורים:

לעיל כתב רש"י, שהשיעור המחוייב בחלה הוא "עומר לגלגולת ושיעורו מ"ג ביצים וחומש ביצה"¹⁴. וא"כ, אילו כתב רש"י רק, "לבעה"ב א' מכ"ד", הוה אמינא¹⁵ שלפי חכמים שיעור חשוב הוא יותר מכביצה דוקא, ודבר זה הוא בסתירה לכמה דינים שלמדנו לעיל ששיעורם כביצה¹⁶. ולכן הוסיף רש"י, "לנחתום א' ממ"ח", היינו שהשיעור יכול להיות אפילו פחות מכביצה.

ד. מהענינים המופלאים שאפשר ללמוד מפירוש רש"י:

בדברי המפרשים מצינו שקלא וטריא בסתירה שבין פירושי רש"י אלו, שבפסוק זה כתב, "שלא נאמר בה שיעור כו' אבל חכמים נתנו שיעור לבעה"ב א' מכ"ד ולנחתום א' ממ"ח" (דמשמע שמן התורה אין כל שיעור), ואילו בפסוק, "תתנו לה" כתב, "שיהא בה

(17) בפרש"י ד"ה נתנו.

(18) וראה רדב"ז לרמב"ם הל' בכורים רפ"ה. וראה משכיל לדוד כאן.

(19) שו"ת מהדו"ת יו"ד סר"א. וכבר העירו מתוס' רי"ד ספ"ב דקדושין (וראה מל"מ פ"ו מהל' מת"ע ה"ז). אבל ברמב"ן בהשגות לסהמ"צ שורש יב ד"ה וכן כתב דהוי "שתי מצות". משא"כ הנוב"י כתב שם: אם כי היא מצוה אחת יש בה שני ענינים. וראה שד"ח מערכת חית כלל צד.

(14) ואף לפי דפוסים שלפנינו שהתיבות "ושיעורו" . . ביצה" הם בחצו"ג, הרי כבר כתבו רש"י לפני זה (בשלח טז, לו).

(15) להעיר מפי' ר"ת (ספר הישר סי' קעד (בהוצאת שלזינגר סי' רח). ר"ש חלה פ"ב מ"ו. חידושי הרמב"ן ורשב"א שבת טו, רע"א. וראה פ"י ר"י בכור שור עה"ת כאן) בטעם מחלוקת שמאי והלל אם שיעור חלה הוא מקב או קביים. (16) לדוגמא: פרש"י שמיני יא, לד (בסופו).

שחכמים נתנו לכל עיסה שיעור לפי גדלה.

משא"כ על הפסוק „מראשית עריסתכם תתנו לה' תרומה“, דקאי בנתינה לכהן, פירש רש"י „לפי שלא שמענו כו' נאמר תתנו שיהא בה כדי נתינה“; כדי לקיים מצות נתינה לכהן יש שיעור קבוע מן התורה (חלק א' מכ"ד (או ממ"ח) מעשרון א'²⁰).

ה. דעת רש"י ע"פ פשוטו של מקרא (ע"פ הסברה הנ"ל) הרי היא מבוארת: גם ההפרשה מדאורייתא מחייבת חשיבות²¹; „חלה – טורטי"ל – ולא די במשהו, פירורין וכיו"ב.

ב) מה ש„חכמים נתנו שיעור“ אינו שייך לנתינה לכהן, אלא לשיעור החלה שאמרה תורה בהפרשה.

והטעם בזה י"ל בפשטות: ע"פ פשוטו של מקרא משמע, שגם לשון הפסוק הב' „תתנו לה' תרומה“ – ולא רק האמור בפסוק שלפניו „תרימו תרומה לה'“ – קאי בעצם מצות

(20) ועיי"ש שהאריך לדעת הרמב"ם בפיה"מ חלה שם ובהל' בכורים שם. ומתוך דעת רש"י מנחות (עז, סע"ב) ד"ה ונילף מתרומה דמדאורייתא השיעור הוא א' ממ"ח (וברש"י כתי"ש שם א' מכ"ד).

(21) עפ"ז אולי יש לפרש ולקיים הגירסא בספרי כאן „מה תרומת גורן אחת אף חלה אחת“, שגם בתרומה צ"ל חטה עכ"פ. ומ"ש בירושלמי תרומות (פ"ד סה"ג) „לית כאן שיעורא דכתיב ראשית דגנך תירושך ויצהריד ואפי' כל שהוא – עיין רמב"ם רפ"ג דהל' תרומות (דכתב ע"ד לשון הירושלמי הנ"ל. וראה רדב"ז שם) אין לה שיעור כו' שנאמר ראשית דגנך כל שהוא (ומוסף) אפ"ל חטה אחת. וראה ע"ז עג, סע"ב „טבל כו' במשהו כו' כהיתירו כך איסורו דאמר שמואל חטה אחת כו'“. וראה פרש"י שם. ולהעיר משד"ח מע' כף כלל לד. ואכ"מ.

הפרשת תרומה לה', ולא בפעולת הנתינה לכהן²² (המדוברת להלן בכתוב בפרשה אחרת, פרשת קרח²³) – לפי שגם בפסוק זה²⁴ מפורש אשר „לה' תרומה“²⁵; ומה שהכתוב כפל הדבר בלשון „תתנו“ (הגם שתוכנו הוא כתוכן „תרימו“) הרי זה רק „לפי שלא

(22) והרי השמיט רש"י (שיהא בה כדי נתינה) לכהן (כבנוב"י שם), אף שבספרי „ת"ל תתנו לה' תרומה עד שיהא בה כדי מתנה לכהן“, וע"ז ממשיך „מכאן אתה אומר שיעור חלה של בעה"ב כו'“. וכן בירושלמי חלה שם לדעת רבנן שחילוק השיעורים הוא כדי מתנה לכהן (ושם מביא הכתוב דפ' קרח (יח, כח) „ונתתם גו' את תרומת ה' לאהרן הכהן עשה שיתנו כו'“, וכן בפיה"מ להרמב"ם חלה שם. וע"פ המבואר בספרי שם מוכח שגם לדעת ר"י בירושלמי שם חילוק השיעורים הוא מצד נתינתה לכהן. וכי"ה לפי ר"ת דלעיל הערה 15.

(23) ראה פרש"י שם יח, ח: כ"ד מתנות כהונה. וראה פרש"י נשא ה, יוד.

(24) ועפ"ז מובן מה שברמב"ם הל' בכורים שם (ה"ב) כתב „ומדברי סופרים שמפרישים אחד מארבעה ועשרים מן העסה כדי שיהי' בה כדי מתנה לכהן שנאמר תתן לו (שופטים יח, ד – ולא הביא הכ' דפרשתנו) אף שמדובר שם בתרומה. שבהפסוקים שם מדובר „וזה יהי' משפט הכהנים גו'“ (שם, ג). ובה"א הביא הכתוב דפרשתנו „ראשית עריסותיכם חלה גו'“, אף שלדעתו (בסה"צ שם שורש יב) אין בזה אלא מצוה אחת (וראה מפרשי סה"צ שם). ובפיה"מ שם בפ"י הא' (בדפוסים לפנינו) כתב „כמו שאמר הש"י תתנו“. וברמב"ן שבת שם „דכתוב בחלה תרימו תרומה (הכתוב דפרשתנו – כ' (או יט) פ"י ותנתן לכהן“. וברשב"א שם „דכיון דכתיב חלה תרימו תרומה (הכתוב דפרשתנו כ) ותתנו לכהן“. ואכ"מ.

(25) ועפ"ז לפרש"י גם הנתינה לכהן אינה מצוה בפ"ע, ושיעור אחר, שהרי לא נאמר שיעור אחר בנתינת תרומת ה' לכהן. וראה לקו"ש ח"ח ע' 34 והערה 24. ומ"ש שם בשה"ג הב' להערה הנ"ל אין הכוונה שהם ב' מצות רק שהם ב' פעולות. ודוגמתו מילה ופריעה (פרש"י ס"פ לך).

לעסוק בחרישה זריעה קצירה כו' (»תנא סידורא דפת נקט³⁰) – דברים המוכרחים ע"פ טבע בישראל ובאומות העולם בשוה – וכיון שכך עלול הוא לבוא לידי טעות א' שאין הדבר קשור להקב"ה, ופרנסתו מושגת ע"י עבודה בדרכי הטבע; ב' אפילו אם תמצי לומר שהקב"ה הוא שקבע את הנהגת הטבע באופן זה, שבשעה שהאדם חורש וזורע כו' משיג את הצטרפותו, הרי – אחר שקבע כן בפעם הראשונה, אזי ההשפעה גופא אינה קשורה עם הקב"ה –

וע"ז באה ההוראה במצות חלה³¹: ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה לה" – עוד קודם שנהנה מהעיסה, מכיר הוא ויודע (והכרה זו יורדת ונמשכת במעשה) ש"ראשית" ותחילת העיסה (ובכלל זה – כל צרכיו כנ"ל) היא »תרומה לה"': לא עבודתו מצד הנהגת הטבע היא הפועלת, אלא »הוא הנותן לך כח לעשות חיל" ו»ברכת ה' היא תעשיר³².

יתירה מזו: מאחר ש»המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", היינו שהקב"ה מהווה את הבריאה מאין ליש בכל רגע³³, נמצא שלא זו בלבד שברכת ה' מתלבשת בטבע ובמעשיו,

קרוי לחם (וראה מקץ מג, לב. יתרו ית, יב). וראה סנהדרין לת, א: בע"ש כו' לסעודה כו'.

(30) שבת עז, ב.

(31) להעיר ממשנ"ת במאמר רז"ל (שבת לא, סע"א. תוד"ה אמנות בשם הירושלמי) אמנות זה סדר זרעים – שמאמין בחי העולמים וזורע – לקו"ש ח"א ע' 216. ע' 240. לקמן ע' 295.

(32) ראה ד"ח בהקדמה. קונטרס ומעין מאמר יז. ובכ"מ.

(33) שער היחוד והאמונה בתחילתו.

שמענו וכו", כפירוש רש"י על הפסוק²⁶.

ו. מיינה של תורה בפירוש רש"י:

איתא במדרש²⁷, »למה נסמכה פרשת חלה לפרשת ע"ז לומר לך שכל המקיים מצות חלה כאילו בטל ע"ז וכל המבטל מצות חלה כאילו קיים ע"ז". ולכאורה אינו מובן כלל: א' וכי איזו שייכות יש למצות חלה, ב' שתוכנה פעולה פשוטה שעושה אדם בעיסה, עם א' [ביטול] ע"ז, ב' דבר שהוא יסוד האמונה ויסוד כל התורה כולה?

עוד אינו מובן תוכן הלשון »כל המקיים מצות חלה כאילו בטל ע"ז וכל המבטל מצות חלה כאילו קיים ע"ז", דמשמע שהמדובר הוא בע"ז הקיימת מקודם, והמקיים מצות חלה מבטלה, ואילו המבטל מצות חלה מקיימה – ולכאורה, אף אם תמצי לומר שב' העניינים שייכים זה לזה, היתה הלשון צריכה להיות »כל המקיים מצות חלה כאילו כופר בע"ז, וכל המבטל מצות חלה כאילו מודה (עובד) כו", וכיו"ב.

ז. וההסברה בזה:

א' הביאורים בתוכן מצות חלה »ראשית ערסתכם לה תרימו תרומה לה" – הוא: כדי שהאדם ישיג את פרנסתו וכל הצטרפותו (שכולם נכללים במושג »עיסה" – לחם ומזון שהוא עיקר הפרנסה²⁹) עליו

(26) וכן מוכח מלשון רש"י בד"ה מראשית ערסתכם, »למה נאמר . . לפי שנאמר כו".

(27) ויק"ר פט"ו, ו.

(28) כ"ה בכמה דפוסים וכת"י דמדרש (קיים, מקיים). ובא' מכת"י »שובד ע"ז" (ראה ויק"ר הוצאת מרגליות).

(29) ראה פרש"י ויצא (לא, נד) כל דבר מאכל

זה ניכר: העולם והטבע נראים כלפי חוץ כאילו הם מציאות מצד עצמה. יתר על כן: אפילו זה שיש בעה"ב לבירה זו³⁷, היינו שהקב"ה מנהיג את הארץ וכל אשר עליה, הוא דבר שאינו ניכר, שיש צורך בהתבוננות וכו' כדי להשיגו.

ולכן, בשעה שאדם מישראל מקיים מצות חלה, היינו שמכיר ומגלה שה"עיסה", הפרנסה שמקבל ע"י פעולתו ולפי דרכי הטבע, באה כולה מאת הקב"ה – ע"ז הוא מבטל ע"ז; הוא מבטל את מה שנראה בעולם למציאות ואפילו ככח ומשפיע מצד עצמו.

לאידך, „המבטל מצות חלה” – מי שאינו מכיר בכך שמקבל כל פרנסתו והצטרפותו מהקב"ה, „כאלו קיים ע"ז” – בזה הוא „מקיים” את מה שכחות הטבע נראים ומורגשים כמציאות בפני עצמה, מאחר שבעיניו ההשפעה קשורה בהם עצמם³⁸.

יתירה מזו: אפילו אם ביטל מצות חלה בשוגג, היינו ששכח להפריש חלה, גם אז הריהו „מקיים” ע"ז – לפי ששכחה שייכת רק בדבר שאינו נראה בגלוי; אין אדם שוכח דבר שרואה לנגד עיניו. וכיון ששכח להפריש חלה, הרי הדבר מורה על כך שאין נרגש אצלו שהכל מאתו ית', ובזה מקיים הוא ח"ו את המציאות דע"ז הנראית בעולם מצד עצמו.

אלא כל עניני הטבע וכל פעולותיו מצד עצמם אינם מציאות כלל, שכן קיום כל מציאותם נמשך ובא מחדש בכל רגע מכך שהקב"ה מהווה מחי' ומקיים אותם.

ועל כן „ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה לה” – נתינתו אינה בתורת צדקה (ובפרט שהפרשה אינה עוסקת בנתינה לכהן (כנ"ל), כי אם „חלה תרימו תרומה לה”), אלא הוא נותן זאת לה' מפני שבאמת הדבר שלו.

ח. והנה, תוכן חטא ע"ז, גם ע"פ נגלה³⁴, אינו רק עבודת ע"ז ממש ח"ו וקבלתה ח"ו לאלקות, אלא גם מה שהאדם מחשיב את הכוכבים והמזלות (כולל כחות הטבע) כענינים שיש להם שליטה והשפעה משלהם, אף שיודע שבתחלה נבראו ע"י הקב"ה והוא שנתן להם כח³⁵; כי האמת היא שכל כחות הטבע והכוכבים והמזלות הם רק כגרון ביד החוצב בו ואין להם כל כח מצד עצמם, ואף לא בחירה לשנות ההשפעה – הם אינם אלא לבושים שדרכם עוברת ההשפעה מאת הקב"ה³⁶.

ואופן נוסף של ע"ז – בדקות יותר: לא רק כשאדם סבור שיש כחות מלבד הקב"ה, אלא אפילו כשחושב שישנה איזו מציאות מלבד אלקות; משום שהאמת היא שאין עוד מלבדו, אין כל מציאות לבדו ית'.

אלא שבעולם ובהנהגת הטבע אין

(34) ראה רמב"ם הל' ע"ז בתחילתו.

(35) ראה רמב"ם שם: וזה ה' עיקר עבודת כוכבים.

(36) ראה גם סהמ"צ להצ"צ מצות מילה פ"ג (ח"א). מצות תגלחת מצורע פ"ג. קונטרס ומעין מכ"ג פ"א. מאמר כד ואילך. ועוד.

(37) ראה ב"ר רפ"ט.

(38) ראה גם לקו"ת ש"ש סד, ד. ד"ה וידעת תרנ"ז. לעולם יהא אדם זהיר תרצ"א (ובכ"מ) בבאור מרז"ל (ע"ז ח, א) ישראל שבחול עובדי ע"ז בטהרה.

וכיון שהענין דע"ז, שבאה מצות חלה לשלול, אין פירושו רק ע"ז כפשוטה ח"ו כנ"ל, אלא מה שבמחשבת האדם עלול להיות בדקות תפיסת מקום לדרכי הטבע, שמחמת רגילותו בהם⁴³ עלול הוא להעלות בדעתו שהם סיבת פרנסתו – על כן יש בזה חילוק בין נחתום לבעה"ב כדלקמן.

יוד. מבואר בחסידות⁴⁴, שבעל עסק רואה השגחה פרטית יותר מיושב אהל: בעל עסק צריך לעשות פעולות שונות כדי להרויח מעסקיו – לקנות ולמכור סחורה וכו', שכל זה תלוי בתנאי הזמן והמקום, בעליית השערים וברידת השערים, ובכך ניתן לראות בגלוי תדיר איך מסבב הסיבות גורם ומביא הצלחה במסחרו וכו' – ולכן בעל עסק רואה השגחה פרטית לעתים תכופות יותר מיושב אהל, שעיקר פרנסתו קצובה, מן המוכן וכו'.

וזהו החילוק בין בעה"ב לנחתום: עקרת הבית (שעיקר קיום מצות חלה נמסר לידי⁴⁵) האופה חלה ולחם לביתה, בדרך כלל אינה בקיאה בסדר הדברים לכל פרטיו: כיצד ומאין הגיע הרווח ונקנו הקמח והעצים וכו' – אלי

ט. עפ"ז יומתק חילוק השיעורים במצות חלה: כשם שע"ז אסורה במשהו³⁹, כך גם בנתינת חלה⁴⁰ מצד עצמה אין כל שיעור – גם במשהו בכמות סגי.

ולאידך, כשם שהענין דע"ז התחיל והמשיך גם לאחר זיהו בשייכות לןשמש וירח כו' פסל כו' (עכ"פ זקף לבנה והשתחויה לה⁴¹), כך גם במצות חלה, "חכמים נתנו שיעור" גם בכמות.

וההסברה בזה: מצד עצם הנפש – ענין האמונה, איסור ע"ז הוא במשהו, היינו, שאסור שתהי' באמונה שום תפיסת מקום למציאות חוץ מהשי"ת, אפילו בדקות דקות⁴²; וממילא כן הוא גם בצד החיוב: גם מצות חלה, נקודת האמונה, אין לה כל שיעור; כלומר, אין לה שיעור בכמות, אבל "חלה" היא, שיעור (חשיבות) באיכות – נקודת האמונה שמצד עצם הנפש אינה מוגבלת באיכות בכל הגבלה.

"אבל חכמים נתנו שיעור", כאשר הענין יורד ונמשך בחכמה ושכל שבנפש – "חכמים" – הנה כשם שיש לע"ז שיעור מסויים בגודל הטעות של האדם במציאות הע"ז, כך במצות חלה – ביטול ושליילת ע"ז (כפי שנמשך) בשכל האדם – צריך שתהי' תפיסה בשיעור מסויים.

(39) ראה ע"ז עג, סע"ב.

(40) להעיר שבע"ז (שם) משהו טבל שלא נטלה תרומתו לע"ז שהוא במשהו, והרי גם חלה נקראת תרומה ונאמר בה "כתרומת גורן שלא נאמר בה שיעור" (עיי"ש "אמר שמואל חטה אחת כו'").

(41) ראה ע"ז מו, א.

(42) ראה גם תניא ספ"ט. ספכ"ב. פכ"ד.

(43) עפ"י המבואר בר"ן (פסחים בתחילתה) שמפני שהאדם רגיל בחמץ בכל ימות השנה לכן החמירה בו התורה לעבור עליו כב"י וב"י, תומתק השייכות דחמץ וע"ז (זח"ב קפב, א), ושניהם אוסרים במשהו (בעה"ט משפטים כג, יג), כי גם בע"ז (דמחשיב הנהגת הטבע) ה"ז מצד רגילותו בזה.

(44) ראה היום יום ע' צג: וכמו שאמר אדמו"ר האמצעי ביתרון הבעלי עסקים על היושבי אהל בענין ראית אלקות במוחש.

(45) ירושלמי שבת פ"ב סה"ו. תנחומא ר"פ נח. ב"ר ספ"ז. יל"ש בראשית רמז לב.

מזמן לו פרנסתו – לכן די לו בשיעור קטן יותר „א' ממ"ח", לפי שגם שיעור זה מצילו מן הטעות שהפרנסה באה ע"י פעולתו והנהגה טבעית.

וע"י קיום מצות חלה זוכה האדם „להניח ברכה אל ביתך" ⁴⁷ – להכניס את ברכת השי"ת בכל עניני הבית, שניכר שכל עניני הבית מתנהלים כפי רצון ה', ואזי ישנה גם ברכה כפשוטה בכל עניני הבית, בבני חיי ומזונא רויחא.

בא הדבר מן המוכן, וממילא אינה מכרת ומרגשת (בתוקף עכ"פ) עד כמה תלוי הדבר בהשגחתו ית'; ולכן עלי' לתת שיעור גדול „א' מכ"ד", לפי שנדרשת ממנה זהירות גדולה יותר שלא לשכוח שהכל מגיע מאת ה'.

אמנם נחתום, איש ⁴⁶ בעל עסק – אפייתו היא לשם פרנסה, ובאופן הכרוך בקנין ומכירה ובכל שאר תנאי המסחר, כנ"ל, ורואה הוא בכך יותר את ענין ההשגחה פרטית, שהקב"ה

(משיחות כ"ו סיון וט"ז שלח, תשל"ו)

(46) עפ"ז ה"ז מתאים לפי הספרי, ולפי' השני בפיה"מ להרמב"ם חלה שם בהחילוק דבעה"ב ונחתום, דבעה"ב היינו אשה שעיינה רעה ונחתום היינו איש שעיינו יפה.

(47) יחזקאל מד, ל.

